

**Stosowana
psychologia
rehabilitacji**

Seria
WYKŁADY Z PSYCHOLOGII

Redaktor naukowy: Jerzy Brzeziński

---

tom 17

Seria *Wykłady z Psychologii* obejmuje autorskie ujęcia podstawowych dziedzin psychologii – dotyczących jej podstaw teoretycznych i metodologicznych, a także tych obszarów praktyki społecznej, w których ta wiedza podstawowa jest wykorzystywana przez profesjonalistów (np. psychologów szkolnych czy klinicystów) w ich pracy diagnostycznej, eksperckiej czy terapeutycznej. Książki ukazujące się w tej serii są napisane przez wybitnych polskich psychologów o znaczących osiągnięciach naukowych, wieloletnim, poważnym doświadczeniu akademickim czy w sferze praktyki psychologicznej.

W kolejnych tomach serii *Wykłady z Psychologii* prezentowane są – obok monograficznych ujęć klasycznych obszarów: psychologii społecznej, psychologii osobowości, psychologii różnic indywidualnych, psychologii rozwoju człowieka, metodologii, psychometrii – także najnowsze obszary badań podstawowych, zwłaszcza interdyscyplinarnych. Seria obejmuje też książki, które prezentują autorskie ujęcia tematów z zakresu zastosowań psychologii, m.in.: psychologii klinicznej, psychologii rehabilitacji, psychologii edukacji, diagnostyki psychologicznej.

Poszczególne książki z tej serii są adresowane przede wszystkim do studentów i doktorantów psychologii, ale mogą też być z pożytkiem wykorzystane przez studentów pokrewnych kierunków z dziedziny nauk społecznych.

Stanisław Kowalik

Stosowana psychologia rehabilitacji

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2018

Recenzja:
prof. dr hab. *Helena Sęk*

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja:
Magdalena Pluta

Korekta:
Magdalena Pluta oraz *Zespół*

Projekt okładki:
Katarzyna Juras

Zdjęcie Autora:
Maria Krzyślak-Kowalik

Copyright © 2018
by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ISBN 978-83-7383-917-5

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)
Druk i oprawa: SIGNUM Poligrafia, Łódź

SPIS TREŚCI

WSTĘP	11
ROZDZIAŁ 1	
OD PSYCHOLOGII TEORETYCZNEJ DO PSYCHOLOGII STOSOWANEJ . .	15
1.1. Wprowadzenie	15
1.2. U źródeł praktycznego wykorzystania naukowej wiedzy psychologicznej	17
1.3. Od zastosowań psychologii w praktyce do psychologii stosowanej	28
1.3.1. Behawioryzm jako podstawa teoretyczna dla psychologii stosowanej	30
1.3.2. Psychoanaliza jako teoretyczna podstawa dla psychologii stosowanej	32
1.4. Ugruntowanie roli zawodowej psychologa praktyka	37
1.4.1. Działania organizacyjne na rzecz uregulowania statusu roli zawodowej psychologa praktyka	38
1.4.2. Dalsze poszukiwania teoretycznych podstaw dla psychologii stosowanej	44
1.5. Relacje między teorią i praktyką psychologiczną – poszukiwanie istoty problemu	49
1.6. Zakończenie	58
ROZDZIAŁ 2	
O HISTORII ROZWOJU POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM I UDZIALE W NIEJ PSYCHOLOGII	60
2.1. Wprowadzenie	60
2.2. Etapy kształtowania się praktyki rehabilitacyjnej	62
2.3. Powstanie i rozwój psychologii rehabilitacji	72

2.3.1. Prekursorzy psychologii rehabilitacji	73
2.3.2. Powstanie stosowanej psychologii rehabilitacji – inspiracje lewinowskie	78
2.3.3. W kierunku naukowej unifikacji psychologii rehabilitacji	84
2.4. Rozwój psychologii rehabilitacji w Polsce	93
2.5. Zakończenie	97

ROZDZIAŁ 3

O ADAPTACJI I SAMOORGANIZACJI JAKO ALTERNATYWNYCH

PODSTAWACH TEORETYCZNYCH DLA PRAKTYKI REHABILITACYJNEJ	99
3.1. Wprowadzenie	99
3.2. Darwinowska koncepcja adaptacji i wynikające z niej konsekwencje dla procesu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	100
3.3. Neodarwinowska koncepcja adaptacji i wynikające z niej konsekwencje dla procesu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	111
3.4. Niepełnosprawność jako kolizja samoorganizującego się systemu rozwojowego	127
3.5. Zakończenie	137

ROZDZIAŁ 4

O REHABILITACJI OSÓB CHORYCH PSYCHICZNIE	139
4.1. Wprowadzenie	139
4.2. Podstawowe wiadomości o chorobach psychicznych	139
4.3. O osobach niepełnosprawnych psychicznie i niejasnościach związanych z udzielaniem im pomocy rehabilitacyjnej	144
4.4. Oferta współczesnej rehabilitacji wobec osób niepełnosprawnych psychicznie	148
4.5. Charakterystyka terapii zdrowieniowej	157
4.6. O osobach zagubionych w sobie i rehabilitacji jako procesie ich odnajdywania	165
4.7. Zakończenie	169

ROZDZIAŁ 5

O REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH UMYSŁOWO	171
5.1. Wprowadzenie	171
5.2. Podstawowe wiadomości o niepełnosprawności umysłowej	172
5.3. Tradycyjne formy rehabilitacji osób niepełnosprawnych umysłowo	178
5.4. Urządzanie się w życiu przez osoby niepełnosprawne umysłowo	193
5.5. Zakończenie	205

ROZDZIAŁ 6

O REHABILITACJI OSÓB PO UDARACH MÓZGU

I INNYCH USZKODZENIACH OŚRODKOWEGO UKŁADU NERWOWEGO	206
6.1. Wprowadzenie	206
6.2. Funkcjonowanie ośrodkowego układu nerwowego i jego zaburzenia w świetle koncepcji Kurta Goldsteina i Aleksandra Łurii	207
6.3. Praktyka rehabilitacji neuropsychologicznej w ujęciu holistycznym i funkcjonalnym	215
6.4. Zróżnicowanie uszkodzeń mózgu i specyfika rehabilitacji osób niepełnosprawnych neurologicznie	221
6.5. Rehabilitacja jako proces odzyskiwania zdolności do samoregulacji przez osoby z uszkodzeniem mózgu	230
6.6. Zakończenie	244

ROZDZIAŁ 7

O REHABILITACJI OSÓB PRZEWLEKLE CHORYCH SOMATYCZNIE	245
7.1. Wprowadzenie	245
7.2. Związki psychologii z medycyną internistyczną	246
7.3. Problemy psychologiczne pacjentów przewlekle chorych somatycznie	253
7.4. Kierunki rehabilitacji psychologicznej osób z przewlekłymi chorobami somatycznymi	268
7.5. Udział w rehabilitacji osoby niepełnosprawnej jako wyraz samotroski	281
7.6. Zakończenie	290

ROZDZIAŁ 8

O REHABILITACJI OSÓB Z USZKODZENIAMI NARZĄDU RUCHU

I INNYMI WIDOCZNYMI URAZAMI CIAŁA	291
8.1. Wprowadzenie	291
8.2. Podstawowe wiadomości o uszkodzeniach ciała	293
8.3. Psychologiczne konsekwencje uszkodzenia ciała związane z jego wyglądem i dysfunkcjami	298
8.4. Udział psychologa rehabilitacji w rozwiązywaniu problemów życiowych osób z uszkodzeniami ciała	309
8.5. Udzielanie się w życiu jako końcowy etap rehabilitacji	327
8.6. Zakończenie	332

ROZDZIAŁ 9

O UTRUDNIENIACH W WYKORZYSTANIU WIEDZY PSYCHOLOGICZNEJ W PRAKTYCE REHABILITACYJNEJ.

METODOLOGICZNE ZAKOŃCZENIE	334
9.1. Wprowadzenie	334
9.2. Jaka wiedza naukowa jest potrzebna psychologom rehabilitacji?	335

9.3. Jak poznawać osobę niepełnosprawną?	345
9.4. Jak współpracować z osobą niepełnosprawną?	354
9.5. Zakończenie	361
BIBLIOGRAFIA	362
INDEKS NAZWISK	401
INDEKS RZECZOWY	421

SPIS TABEL

Tabela 2.1. Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia	87
Tabela 3.1. Różnice między tradycyjnym i nowym podejściem do prowadzenia rehabilitacji osób niepełnosprawnych	127
Tabela 3.2. Funkcjonowanie człowieka w warunkach nadwyżki populacyjnej i niedomiaru populacyjnego	132
Tabela 4.1. Składniki procesu przejścia od ozdrowienia psychologicznego do ozdrowienia klinicznego	164
Tabela 5.1. Różnice między edukacją integracyjną i inkluzyjną	188
Tabela 7.1. Doświadczanie dolegliwości bólowych przez ludzi zdrowych	258
Tabela 7.2. Charakterystyka postawy zaradczej i ulegającej osób przewlekle chorych somatycznie	272

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1.1. Regulacja profesjonalnego działania psychologa praktyka	55
Rysunek 2.1. Topologiczny schemat różnicy między przestrzenią życiową osoby pełnosprawnej i niepełnosprawnej	81
Rysunek 2.2. Schemat profesjonalnego działania psychologa w praktyce rehabilitacyjnej	89
Rysunek 3.1. Intensywność procesów określających dobór naturalny w warunkach nadwyżki populacyjnej	102
Rysunek 3.2. Zróżnicowanie sprawności adaptacyjnej w ludzkiej populacji . .	105
Rysunek 3.3. Mechanizm doboru naturalnego i seksualnego w ujęciu neoewolucjonizmu	115
Rysunek 3.4. Stadialny model adaptacji do niepełnosprawności	124
Rysunek 3.5. Linearny model adaptacji do niepełnosprawności	125
Rysunek 3.6. Człowiek jako samoorganizujący się system	130
Rysunek 4.1. Dwa modele zaburzeń kontroli spostrzeżeniowej u osób niepełnosprawnych psychicznie	153
Rysunek 5.1. Rozkład wyników poziomu inteligencji uzyskany przez Jensena wraz ze szczegółowym jego obrazem odnoszącym się do osób z niepełnosprawnością umysłową	179
Rysunek 6.1. Schematy ilustrujące funkcjonowanie mózgu zdrowego (A), uszkodzonego, wykorzystującego plastyczność bez wsparcia ze strony płata czołowego (B) oraz uszkodzonego, wzmacniającego plastyczność ze strony płata czołowego (C)	235
Rysunek 6.2. Oscylacyjne funkcjonowanie obiektu i tła świadomości	239
Rysunek 7.1. Teoretyczny model wpływu czynników psychologicznych na powstawanie chorób somatycznych	252
Rysunek 7.2. Stadialny model rozwoju przewlekłych chorób somatycznych . .	257
Rysunek 7.3. Zmiany w poziomie depresji i lęku u pacjentów poddanych zabiegowi transplantacji serca	263
Rysunek 8.1. Relacje między organizmem, ciałem i środowiskiem	292
Rysunek 8.2. Najważniejsze rodzaje amputacji ze względu na wysokość odjęcia kończyny	296
Rysunek 8.3. Fazy kształtowania się motywacji do rehabilitacji	310
Rysunek 8.4. Blokująca (uszkodzenie ciała) i facylitująca (rehabilitacja) rola ciała w społecznym udzielaniu się osób niepełnosprawnych	333
Rysunek 9.1. Niepełnosprawność jako doświadczanie problemów życiowych .	345
Rysunek 9.2. Główne elementy skali ICF	349